

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЧЕРНІГІВЩИНИ В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (1989–2004 рр.) (до визначення проблеми)

У статті подано побіжний огляд розвитку місцевого самоврядування на території Чернігівської області в роки незалежності України. Особлива увага приділена дослідженню нормативно-правових актів, проаналізовано зміни в структурі місцевих органів влади, показано кількісний та якісний склад депутатського корпусу місцевих органів влади.

Ключові слова: місцеве самоврядування, рада народних депутатів, постійна комісія, виконавчий комітет.

Місцеве самоврядування в Україні має давню історію. З'явилося воно в середні віки у містах, котрі виборили для себе привілеї самоуправління – Магдебурзьке право, яке існувало ще й за часів козацької республіки та занепало після знищення Гетьманщини. ХІХ – поч. ХХ ст. характеризуються становленням в Україні загально-імперських форм місцевого самоврядування. Самоврядування запроваджувалося в Україні після проведення Олександром ІІ земської реформи у 1864 р. В губерніях формувалися представницькі органи місцевого самоврядування – губернські земські збори, які обирали земську управу, що вирішувала поточні справи, а загальний контроль за діяльністю земств здійснював губернатор. Подібним чином місцеве самоврядування було організовано у повітах.

Спроба реформування місцевого самоврядування відбулася за часів Української Народної Республіки. Уже в ІІ Універсалі Української Центральної Ради наголошувалося на необхідності «вжити всіх заходів до закріплення й поширення прав місцевого самоврядування, що являються органами вищої адміністративної влади на місцях»¹. За Конституцією УНР від 29 квітня 1918 р. конституційний лад країни мав базуватися на засадах принципу децентралізації: землям, волостям, громадам надавалися права широкого самоврядування². Проте поразка української державності та встановлення радянської влади не дозволили реалізувати ці положення.

Запровадження децентралізованої організації влади в радянській Україні передбачало пряме державне управління на всіх територіальних рівнях, формально – через єдину систему органів державної влади – ради народних депутатів, а фактично – через централізовану, підпорядковану по вертикалі систему партійних органів. На кожному рівні адміністративно-територіального устрою існувала відповідна партійна структура: обком, райком, міськком, а всі керівники рад чи виконкомів, як правило, були членами комуністичної партії.

У 1989 р. в Чернігівській області діяло 558 місцевих рад народних депутатів, що нараховували у своєму складі 22906 депутатів, у тому числі обласної ради – 180, районних (22)* – 1170, міських рад міст обласного підпорядкування (3) – 810, міських рад районного підпорядкування (12) – 865, районних (у м. Чернігові – 2) – 485, селищних (29) – 2010, сільських (478) – 16799 депутатів³.

* У дужках позначена кількість рад народних депутатів.

У відповідності до виконання в області постанови ЦК КПРС від 25 липня 1986 р. «Про подальше вдосконалення партійного керівництва радами народних депутатів» обкомом КПУ та виконавчим комітетом обласної ради було вжито ряд заходів по покращенню роботи рад області. Зокрема, передбачалося створення належних умов для повнішої реалізації демократичних принципів у роботі рад, вдосконалення стилю та методів їх роботи, зміцнення апарату радянських органів кваліфікованими кадрами, забезпечення широкої гласності в діяльності рад народних депутатів, активізація роботи з громадськими організаціями та окремими виборцями⁴. Проте виконати рішення обкому КПУ та виконавчого комітету обласної ради вдалося лише частково. Повільний хід економічної та політичної реформ, низький рівень забезпечення продовольством населення в сумі призвели до загострення суспільно-політичної ситуації в області.

Березневі вибори 1990 р. до Верховної та місцевих рад фактично відкрили новий етап суспільно-політичних відносин. Вибори депутатів до обласної ради народних депутатів двадцять першого скликання відбувались у 155 виборчих округах, у виборчих перегонах брали участь 382 кандидати в депутати⁵. В результаті проведеного волевиявлення до складу депутатського корпусу увійшло 18 жінок, або 11,1 %, 137 чоловіків, або 88,9 %. Серед депутатів нараховувалось 98, або 95,15 % членів КПРС та 5, або 4,85 % безпартійних. Не були депутатами минулого скликання 74, або 71,84 % народних обранців⁶.

У Городнянському районі виборча кампанія пройшла в напруженій боротьбі кандидатів за депутатський мандат. Так, на посаду голови районної ради було висунуто 3 кандидатури. Із 29 сільських рад на посаду голів висувалось 75 кандидатів. Отже, на альтернативній основі було обрано, 18 із 29 голів сільських рад⁷. Керівники рад, виконавчих комітетів, їх відділів та управлінь обиралися з внесенням декількох кандидатур та попереднім їх обговоренням. Виключно таємним голосуванням з внесенням і обговоренням декількох кандидатур були обрані голови Чернігівської, Ніжинської та Прилуцької міських рад⁸. Усього по області на альтернативній основі було обрано 185 голів виконкомів, 111 голів рад, 57 заступників голів рад, 11 керівників відділів та управлінь⁹. Безпосередніми наслідками виборів стало кардинальне оновлення депутатського складу, підвищення активності обговорення гострих соціальних проблем, формування суттєвої опозиції до компартійного керівництва. Демократичне проведення сесій сприяло розширенню кола запрошених осіб. Як правило, серед них були народні депутати СРСР та УРСР, представники громадських організацій та неформальних об'єднань. У виборчих округах було створено 1223 депутатські групи, в які об'єднались 4793 депутати¹⁰. Всього в області працювало 4934 органи територіального громадського самоврядування, у складі яких нараховувалось 3602 депутати¹¹. Після проголошення 16 липня 1990 р. Декларації про державний суверенітет України почався новий етап формування інституту місцевого самоврядування. У той же час виникла потреба у проведенні адміністративної та муніципальної реформ, суть яких зводилась до забезпечення раціональної взаємодії центральних і місцевих органів влади.

Сприяти розвитку місцевого самоврядування був покликаний Закон України «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве самоврядування». Варто відзначити, що ухвалення цього закону 7 грудня 1990 р. відкрило для України, вперше серед республік Радянського Союзу, можливість переходу до демократичної децентралізованої системи місцевої влади. Було зроблено крок до організаційної, правової та матеріально-фінансової автономії місцевих рад як органів самоврядування¹². Відповідно до закону, місцеві бюджети були відокремлені від державного, а права відповідних рад по їх затвердженню і виконанню значно розширені. Відбулося введення інституту комунальної власності, розпорядження якою від імені територіальної громади покладалося на ради. До компетенції рад було віднесено встановлення місцевих податків, зборів, штрафів та їх розмірів тощо¹³.

За своїм політико-правовим статусом відповідні ради визнавалися головною ланкою місцевого самоврядування і представницькими органами державної влади

одночасно. Згаданий закон повернув до вжитку термін «місцеве самоврядування», визначив основні принципи його функціонування.

У зв'язку зі змінами у чинному законодавстві та значною кількістю депутатів, що були вперше обрані до місцевих органів влади, виконавчий комітет обласної ради запровадив обов'язкову програму навчання для депутатів, керівників та працівників рад¹⁴. Для покращення роботи рад широко використовувались такі звичні форми навчання, як школи радянського активу у сільських, селищних радах, університети правових знань на рівні районів. Основна увага приділялася вивченню законів УРСР та СРСР, а також практичній організації роботи рад, їх органів, діяльності депутатів в округах¹⁵. З метою надання допомоги депутатам на базі Менської районної ради народних депутатів було створено депутатський клуб. У 1991 р. аналогічні клуби почали роботу в селищах Березна і Макошине¹⁶.

Однак не завжди навчання радянських працівників виявлялось ефективним. Так, упродовж 1990 р. органами прокуратури було скасовано 11 рішень виконавчих комітетів місцевих рад народних депутатів області, які суперечили чинному законодавству¹⁷. Проголошення незалежності України, розвал монопартійної командно-адміністративної системи управління привели до пошуку нової моделі організації влади. У березні 1992 р. були ухвалені Закон «Про місцеві ради народних депутатів України та місцеве і регіональне самоврядування» та Закон «Про Представника Президента». Саме в цей період в Україні відбувся реальний розподіл влади на виконавчу – яку очолював Президент, та законодавчу – яку уособлювала Верховна Рада.

Згідно з Законом «Про місцеві ради народних депутатів України та місцеве і регіональне самоврядування», районні та обласні ради позбавлялися виконавчих функцій і повинні були ділити владні повноваження з місцевими органами виконавчої влади. В результаті органи самоврядування перетворилися на органи представництва населення районів і областей, на своєрідну форму участі в здійсненні виконавчої державної влади на місцях. Лише на рівні населених пунктів зберігалось реальне самоврядування.

Оскільки перша редакція Закону «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве самоврядування» ліквідувала підпорядкування рад одна одній та введення інституту представника Президента, остаточно ліквідували радянську модель та створили систему влади, яка поєднувала принцип забезпечення державного управління в регіонах через місцеві державні адміністрації із самоорганізацією громадян у населених пунктах через місцеве самоврядування¹⁸. Представник Президента повинен був стати вищою посадовою особою виконавчої влади – головою місцевої державної адміністрації в областях та районах. До його компетенції належало: сприяння розвитку місцевого самоврядування, контроль за виконанням органами самоврядування Конституції та законів України, указів Президента, актів виконавчої та законодавчої влади.

У зв'язку з утворенням Чернігівської обласної державної адміністрації припинялась діяльність виконавчого комітету обласної ради народних депутатів. Чернігівська обласна державна адміністрація визначалася правонаступником виконавчого комітету Чернігівської обласної ради народних депутатів щодо прийнятих ним рішень, взятих зобов'язань та покладених на нього законодавством обов'язків у тій їх частині, які не суперечать Закону України «Про місцеві ради народних депутатів України та місцеве і регіональне самоврядування». Майно виконавчого комітету Чернігівської обласної ради народних депутатів та майно, що належало до комунальної власності області, переходило в розпорядження Чернігівської обласної державної адміністрації¹⁹.

Державні адміністрації були утворені в усіх 22 районах області. Як правило, при райдержадміністраціях діяли такі комісії: адміністративні; у справах неповнолітніх; спостережні; протиепідемічні; протиепізоотичні; з надзвичайних ситуацій, у справах захисту громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

При виконкомах рад народних депутатів базового рівня: адміністративні; у справах неповнолітніх; по традиціях та обрядах; по боротьбі з пияцтвом та алкоголізмом²⁰.

У Городнянському районі представником Президента України разом з районною радою регулярно проводилися семінари-наради керівників промислових підприємств

та організацій району. Райдержадміністрація разом з районною, міською та сільськими радами народних депутатів вирішували питання соціально-економічного розвитку території²¹. Виконкомами місцевих рад Ічнянського району в 1992 р. було розглянуто 2123 питання, з них – 94 питання щодо покращення медичного обслуговування населення, 54 – по соціальній розбудові населених пунктів, 91 – про законність і правопорядок, 946 – про розгляд пропозицій, скарг і заяв, 84 – про хід виконання прийнятих рішень, 50 – по реалізації критичних зауважень²². У своїй роботі райдержадміністрація та виконкоми місцевих рад району спиралися на можливості органів самоорганізації населення. У 1992 р. у районі діяли 31 сільський, 345 вуличних та 26 домових комітетів, у складі яких працювало 1412 громадян. За 1992 р. виконкомами місцевих рад було проведено 52 сходи громадян населених пунктів, у яких взяло участь більше 16 тисяч мешканців району²³. На сходах розглядалися питання соціально-економічного розвитку, благоустрою населених пунктів, забезпечення правопорядку, економічні та земельні питання.

Після ухвалення Верховною Радою України у березні 1993 р. рішення про проведення дострокових президентських та парламентських виборів глава держави вніс на розгляд парламенту проект про зміни і доповнення до Конституції України, де пропонувалося провести модифікацію структури влади. У лютому 1994 р. цей проект трансформовався у Закон «Про формування місцевих органів влади і самоврядування». Цей документ скасовував інститут місцевих державних адміністрацій. Замість них відновлювались виконкоми, а голів рад усіх рівнів обирало населення²⁴.

Для проведення виборів депутатів Чернігівської обласної ради народних депутатів у 1994 р. було утворено 60 виборчих округів, у яких балотувалося 157 кандидатів у депутати. Передвиборча кампанія пройшла за умов достатньо гострої політичної боротьби. У 7 округах претендували на депутатський мандат по 1 кандидату, в 31 окрузі – по 2, а в 92 округах по 3 і більше кандидатів²⁵. До складу обласної ради увійшли 60 депутатів. У числі обраних – 2 жінки, або 3,3 %, 58 чоловіків, або 96,6 %. Не були депутатами минулого скликання 43, або 71,6 %. Всі депутати мали вищу освіту. За соціальним складом більша частина народних обранців належала до службовців – 46, або 76,6 %, колгоспників (голів КСП) – 10, або 16,6 %, підприємців – 4, або 6,6 %²⁶.

До рад усіх рівнів в області було обрано 8235 депутатів, у тому числі депутатів сільських рад – 6776, селищних – 523, міських – 326, районних і районних у м. Чернігові – 550, обласної ради – 60. За результатами виборів досить помітно оновився склад депутатського корпусу. З 580 голів рад усіх рівнів 152, або 26,2 %, були обрані на ці посади вперше²⁷.

У списки виборців для виборів голови Чернігівської обласної ради народних депутатів було внесено 1046012 громадян, в голосуванні взяли участь 809134 виборці, або 77,35 %. Вибори відбулись на альтернативній основі. Переконливу перемогу здобув П.Д. Шаповал, який отримав 326966, або 31,26 % голосів виборців²⁸. Відновлений виконавчий комітет обласної ради народних депутатів було утворено у складі 11 чоловік. За рішенням обласної ради було проведено ліквідацію та прийняті повноваження обласної державної адміністрації. У складі виконавчого комітету були утворені такі управління та структурні підрозділи безпосереднього підпорядкування: комітет економіки; управління культури; управління у справах захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС; управління охорони здоров'я; управління праці та соціальних питань; управління архітектури; управління у справах молоді та спорту; управління освіти; управління ЖКГ; управління капітального будівництва; управління з питань торгівлі; управління місцевої промисловості²⁹. Голова обласної ради та очолюваний ним виконавчий комітет були підзвітні та підконтрольні Президентові України та Кабінету Міністрів України. Проте формальне підпорядкування виконкомів по здійсненню делегованих державних функцій і їх автономність у виконанні функцій самоврядування за умови наявності в Україні великої частки державної власності виявилось досить малоефективним.

З метою відновлення зруйнованої вертикалі влади 8 червня 1995 р. було підписано

* Колективних сільськогосподарських підприємств.

Конституційний договір між Верховною Радою та Президентом України про основні засади функціонування державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. Цей документ був поставлений на один рівень з Конституцією України, причому Конституція та все інше українське законодавство могли застосовуватись лише в частині, що не суперечила цьому договору³⁰.

Відповідно до указу Президента України від 24 липня 1995 р. «Про обласні, Київську і Севастопольську міські, районні, районні в містах Києві, Севастополі державні адміністрації» Чернігівська обласна рада народних депутатів ліквідувала виконавчий комітет обласної ради народних депутатів та його структурні підрозділи³¹.

На базі виконкомів обласної та районних рад Чернігівської області було утворено систему органів місцевих державних адміністрацій, які підпорядковувались по вертикалі знизу доверху, аж до Президента України. Самі ж ради отримали статус представницьких органів місцевого самоврядування. На базовому рівні місцевого самоврядування продовжували роботу виконавчі комітети сільських, селищних та міських рад області. Впровадження у життя положень Конституційного договору розширило правову базу для діяльності органів державної виконавчої влади. Значно розширилося коло їх повноважень та вплив на економічні та суспільні процеси в державі.

Доля подальшого розвитку місцевого самоврядування в Україні мала залежати від нової Конституції України, робота над якою підходила до завершальної фази. Під час обговорення проекту Основного Закону при обласній, районних державних адміністраціях і міськвиконкомах Чернігівської області були утворені штаби по обговоренню і роз'ясненню основних положень проекту Конституції України, робочі групи по обробці та узагальненню пропозицій з районів і міст, трудових колективів, окремих громадян. Сформовані окремі групи з організації роз'яснення проекту Конституції з числа науковців та фахівців³². До цієї роботи достатньо активно залучались депутати місцевих рад. Відбулись 232 сесії сільських, селищних, міських рад. На 15 сесіях проект підтримано повністю, на 204 – підтримано з конкретними зауваженнями, на 13 – не підтримано³³.

Відбулось більше 1170 зборів, нарад та інших заходів, де мова йшла про проект Конституції України. В них брали участь 41645 громадян, виступили – 4593. Повністю проект підтримано на 313 зборах, на 837 – підтримано із зауваженнями, на 23 – не підтримано³⁴. На сесіях місцевих рад та зборах, що відбулися, не залишились поза увагою питання місцевого самоврядування. Більшість пропозицій зводилась до необхідності розширення повноважень органів місцевого самоврядування. Надходили пропозиції щодо надання громадянам можливості безпосередньо через органи місцевої влади брати участь у прийнятті рішень на регіональному та місцевому рівні.

Прийняття Основного Закону України 28 червня 1996 р. зафіксувало кілька важливих норм, за якими місцеве самоврядування набуло конституційного статусу. За ст. 140 Конституції України місцеве самоврядування здійснюється в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через окремі органи місцевого самоврядування: сільські, селищні і міські ради та їх виконавчі органи³⁵.

Відповідно до Основного Закону України місцеве самоврядування займає окреме місце в механізмі управління суспільством та державою. У загальному вигляді найважливіші питання, віднесені до відання місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, ст. 143 якої передбачає, що територіальні громади самостійно управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративних територіальних одиниць і контролюють їх виконання; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні установи, організації та підприємства, а також здійснюють контроль над їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції³⁶.

Конституція України завершила перший етап конституційного процесу в Україні і поклала початок формування всієї структури влади вже на довготривалій конституційній основі.

Загальним й основним законом у галузі місцевого самоврядування в Україні є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. Цей закон визначає систему місцевого самоврядування, засади організації й діяльності, їх функції, повноваження, відповідальність та гарантії місцевого самоврядування.

До елементів системи самоврядування цей закон відносить: територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні в місті ради, які утворюються у містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст; органи самоорганізації населення³⁷.

Для проведення чергових виборів на території Чернігівської області в 1998 р. було утворено 25 багатомандатних виборчих округів. З урахуванням кількості районів, міст обласного значення, обласна рада вирішила встановити загальний склад ради – 75 депутатських мандатів (по 3 від округу)³⁸. Цього разу балотувалося 253 кандидати. Найбільше претендентів на депутатський мандат було в окрузі № 1 (м. Чернігів) – 28 чоловік, окрузі № 14 (Менський район) – 17, в округах № 2 (м. Ніжин) та № 6 (Борзнянський район) – по 13, найменше в окрузі № 4 (Ічнянський район) – 4 кандидати³⁹. В числі обраних депутатів нараховувалось 2 жінки, або 2,6 %, 73 чоловіки, або 97,4 %. Серед народних обранців були 21, або 28 % членів політичних партій та 54, або 72 % безпартійних. Не були депутатами минулого скликання 55, або 73,3 %. За родом діяльності у складі депутатів працівниками галузі будівництва, транспорту та зв'язку були 16, або 21,3 %, працівниками агропромислового комплексу – 22, або 29,3 %, працівниками державних органів, громадських організацій та органів місцевого самоврядування, працівниками невиробничої сфери – 20, або 26,6 %³⁹.

Прийняття Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» відкрило широкі можливості перед органами місцевого самоврядування. Були розподілені та закріплені повноваження між представницькими органами місцевого самоврядування всіх рівнів та органами виконавчої влади. У переважній більшості районів Чернігівської області значна увага приділялася навчанню оновленого складу посадових осіб органів місцевого самоврядування. В Ічнянському, Чернігівському, Бобровицькому, Козелецькому, Ріпкинському, Ніжинському, Бахмацькому районах з цією метою долучались досвідчені фахівці юридичної служби та працівники секретаріатів райондержадміністрацій. Проводилась організаторська робота місцевих органів влади по виконанню соціально-економічного розвитку відповідних територій⁴⁰.

Згідно з вимогами Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», виконкомом Чернігівської міської ради в 1998 р. було розглянуто і прийнято 154 рішення з питань, делегованих виконавчою владою повноважень. У тому числі в галузі бюджету, фінансів і цін було розглянуто 4 питання, житлово-комунального, транспорту і зв'язку, побутового обслуговування – 67, будівництва – 34, у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього середовища – 15, соціального захисту населення – 15⁴¹.

Регулярно розглядалися аналогічні питання і виконкомом Ніжинської та Прилуцької міських рад. Під контролем місцевих органів влади перебували питання роботи міського транспорту, закладів освіти та охорони здоров'я, комунальних служб та соціального захисту населення. Проте виконання делегованих повноважень виявилось недостатньо ефективним, головним чином через відсутність фінансування з місцевих та державного бюджету.

За роки незалежності Україна зробила важливі кроки на шляху до встановлення та конституційного закріплення місцевого самоврядування. Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні є однією з найболючіших проблем молодой української держави на шляху переходу від тоталітарного суспільства до демократії. Перша половина 90-х рр. була досить насиченою в частині політико-правового оформлення місцевого самоврядування. Нормативні акти, що регулювали організацію і діяльність органів місцевого самоврядування, стали вагомим здобутком українського законодавства. У

державі змінилися не лише структура місцевої влади, але й погляди на роль та місце у становленні України як правової демократичної держави.

Незважаючи на позитивні зрушення в розвитку місцевого самоврядування, після його закріплення в Конституції України як засади конституційного ладу, прийняття базового Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» та ратифікації Європейської хартії місцевого самоврядування, становлення місцевого самоврядування на теренах Чернігівської області зокрема та в Україні в цілому здійснюється з певними проблемами.

Основними з них є: відсутність необхідної матеріально-фінансової бази для здійснення повноважень органів місцевого самоврядування; недостатня визначеність у розподілі повноважень між місцевим самоврядуванням та місцевими органами влади; недосконалість українського законодавства, що має регулювати діяльність органів місцевого самоврядування.

На нашу думку, всі ці питання вимагають глибокого дослідження, яке неможливе без ґрунтовного вивчення місцевого матеріалу.

Побудова демократичної держави повинна відбуватися на основі регіонального самоврядування. Серед засобів досягнення цієї мети – децентралізація влади та значне законодавче вдосконалення місцевого самоврядування.

1. Конституційні акти України. 1917-1920. Невідомі конституції України. – К. – 1992. – С. 68.
2. Там само. – С. 70.
3. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО). – Ф. Р-5036. – Оп. 6. – Спр. 949. – Арк. 275.
4. ДАЧО. – Ф. П-470. – Оп. 13. – Спр. 2015. – Арк. 46.
5. ДАЧО. – Ф. Р-5036. – Оп. 24. – Спр. 1. – Арк. 53.
6. ДАЧО. – Ф. Р-5036. – Оп. 24. – Спр. 1. – Арк. 101.
7. ДАЧО. – Ф. Р-5036 – Оп. 26. – Спр. 30. – Арк. 18.
8. ДАЧО. – Ф. Р-5036. – Оп. 26. – Спр. 26. – Арк. 13.
9. Там само. – Арк. 3.
10. Там само. – Арк. 10.
11. Там само. – Арк. 12.
12. Ткачук А., Саєнко Ю., Привалов Ю. Місцеве самоврядування в Україні // Розбудова держави. – 1997. – № 7-8. – С. 72.
13. Крестева Ю. Місцеве самоврядування в Україні: політико-правове оформлення // Нова політика. – 2001. – №. 6. – С. 50.
14. ДАЧО. – Ф. Р-5036. – Оп. 26. – Спр. 29. – Арк. 14.
15. Там само.
16. ДАЧО. – Ф. Р-5036. – Оп. 26. – Спр. 30. – Арк. 27.
17. Там само. – Арк. 15.
18. Вказана праця. – С. 51.
19. Дудченко О.С. Правові засади створення та діяльності обласної колегії при представнику Президента України в Чернігівській області в першій половині 90 –х рр. ХХ ст. [Електронний ресурс] режим доступу // http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ltkp/2011_62/ist/i_10.pdf
20. ДАЧО. – Ф. 8853 – Оп. 2. – Спр. 23. – Арк. 7.
21. Там само. – Арк. 19.
22. Там само. – Арк. 21.
23. Там само. – Арк. 27.
24. Ткачук А., Саєнко Ю., Привалов Ю. Вказана праця. – С. 76-77.
25. ДАЧО. – Ф. 5036 – Оп. 26. – Спр. 170. – Арк. 34.
26. Там само. – Арк. 35
27. ДАЧО. – Ф. 8853. – Оп. 3 – Спр. 7. – Арк. 120.
28. ДАЧО. – Ф. 5036 – Оп. 26. – Спр. 170. – Арк. 33.

29. Там само. – Арк. 23.
30. Там само.
31. ДАЧО. – Ф. 5036 – Оп. 26. – Спр. 204. – Арк. 7.
32. Там само. – Арк. 105.
33. Там само. – Арк. 106.
34. Там само.
35. Конституція України 1996 р. [Електронний ресурс] режим доступу // http://www.nbuv.gov.ua/law/96_const.html#r11
36. Там само.
37. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» за станом на 21 травня 1997 р. Верховна Рада України. – Офіційне видання. – Київ.: Парламентське видавництво. – 2001. – С. 5.
38. ДАЧО. – Ф. 5036 – Оп. 26. – Спр. 235 – Арк. 26.
39. Там само. Арк. 27.
40. ДАЧО. – Ф. 8853 – Оп. 4. – Спр. 213 – Арк. 113.
41. Там само. – Арк. 101.

В статье подан беглый обзор развития местного самоуправления на территории Черниговской области в годы независимости Украины. Особенное внимание уделяется исследованию нормативно-правовых актов, проанализированы изменения в структуре местных органов власти. Показан количественный и качественный состав депутатского корпуса местных органов власти.

Ключевые слова: местное самоуправление, совет народных депутатов, постоянная комиссия, исполнительный комитет.

This article presents a brief overview of self government development on the territory of Chernigov district during years of Ukrainian independence. Particular attention concentrated on review of legislative acts, analyzed changes are in the structure of local authorities. Shown the quantitative and qualitative composition of the deputies of local authorities.

Key words: self government, Council of People's Deputies, standing commission, Executive Committee.

